

KONJL.

I. Dornik.

1. Slepí.

Tisti čas je šla deklica na izprehod.

Z drobno, belo roko si je potegnila čez žalostne oči. Roka ji je komaj čutno vztrepetavala. Ko je šla po ulici, so vstale še enkrat vse slike iz pravkar preteklih minut pred njo, vse žive, različne, vrsteče se v redu. Razbrala jih je, jih pregledala, kakor so se vftisnile v njeno dušo — — —

Pri kosilu je bila družba glasna, papa je prijel za kozarec in napil:

»Čast mi je, da vas pozdravim in vam napijem v svoji hiši prvič v svobodni domovini, v svobodni državi! Vse, kar nas je tlačilo, kar nas je žulilo, se je podrlo; vezi so odpadle od naših rok, jarem z našega vratu — in svobodno so zadihale naše prsi. Fronta se je zlomila, njeni ostanki se vale po naši deželi, skozi naše mesto noč in dan. Mi pa gledamo na vse to z vriskajočimi srci, kajti svobodni smo!«

Kozarci so zazveneli, mama — in vsi so imeli mokre oči.

Ona pa je povabila glavo in si je mislila:

»Kako je to?«

Eden gospodov se je oglasil:

»Mislili smo, bogve, kaj bo! Da bodo tuji vojaki navalili na naše kraje, na naše mesto in oplenili in oropali vse. Pa slišal sem, da marširajo mimo — še orožje so oddali brez odpora — in da celo pot ne govore nič drugega, kakor prosijo kruha.«

»Kako je to?« je pomislila ona.

»Saj smo tudi vse spravili na noge, kar more nositi orožje,« je pripomnil drugi. »Vojakov, naših vojakov, ki so se že vrnili, ni mogoče pridržati. Kar domov! Otroci stražijo, ha, ha! Videl sem, kako so otroci ustavili Madžare, jim pobrali vse — cigarete, tobak, perilo, čevlje — oni pa so voljno stali kakor ovce, še pesti ni nihče dvignil, ha, ha!«

»Zakaj tako?« se je začudilo njeno srce.

»In ljudje kradejo, kradejo in plenijo! Ni jim mogoče zabraniti.«

»To je tako,« se je oglasil gospod, ki je bil filozof, »štiri leta smo ubijali in morili, sedaj ropamo in krademo. Ropar najprej ubije, nato človeka okrade. Čisto logično!«

To je bilo duhovito, zato so se vsi zasmeli.

»Zakaj tako?« se je prestrašilo njeno srce.

»In konj, koliko jih je! Po vsem polju, po mestu se kar izprehajajo. Otroci jih love in preganjajo, tam doli na bregu pa sem že videl tri mrtve. Drug pri drugem so ležali.«

»Ubožci!« je zaječalo njeno srce.

Nato je dvignil kozarec suh gospod, ki je imel brado in ki se je — kakor je omenil sam — vse svoje življenje boril za narodno stvar — in je govoril dolg govor.

Ko je končal, je papa vstal, izginil za hip v drugo sobo in v naročju prinesel buteljko. Zamašek je počil, odletel, obrazi vseh so se razžarili. V navdušenju.

Njeno srce je pesnilo: Po cesti gredo vojaki in ne govore nič drugega nego: kruha, kruha, kruha! — Konji hodijo okrog ter iščejo vode. — Nato pa se odločita dva, ležeta in zatisneta svoje oči — —

Mlad gospod, ki je sedel poleg nje, je nagnil glavo k njej in ji pošepetal:

»Kaj Vi niste nič veseli?«

»Ali ni zelo žalostno? Konji so lepe živali, imajo odkrite oči. —«

Gospod, ki se je vse svoje življenje trudil za narodno stvar, jo je smehljaje poprosil:

»Ali bi ne bila gospodična tako prijazna, da bi šla h klavirju in nam zaigrala ‚Hej Slovani‘, ali ‚Lepo našo domovino‘?«

Mama jo je pogledala v oči in je pojasnila:

»Dragica je čudna. Pravi, da ji te pesmi niso všeč. Nikoli jih ne igra. Sede h klavirju in igra samo svoje, samo svoje. Pravi, da bi morala biti naša pesem taka, da bi zadihala in zapela iz nje vsa naša zemlja. Preveč sanjari — —«

Nato je odšla h klavirju mama. Ona pa je vstala, se poslovila, se skrila v svojo sobico, se napravila in odšla na izprehod — — —

»Ali je to kaj velikega?« si je mislila. »Zakaj ni tako, kakor sem želela v srcu jaz? — S cvetjem jih pričakamo. Tedaj pridejo vsi po vrsti. Prišli bodo Poljaki: posujemo jih s cvetjem in jim zakličemo srečno pot! Nato Madžari: tudi nje posujemo s cvetjem in jim zakličemo srečno pot! Nato Nemci: tudi nje posujemo s cvetjem in jim zakličemo: sedaj ne bo več sovraštva, náte to za spomin! In Čehi: Vržemo cvetja nanje, da bodo zavriskali in šli veseli dalje. — — Nato pa pridejo naši — naši fantje —: takrat bo zapela vsa naša zemlja in mi jih pokrijemo s cvetjem. Oni pa bodo dvignili roke, kakor da bi hoteli objeti vse, vse — pa, ne bodo mogli nič govoriti — —«

Tako.

Cesta je bila razmočena po dežju, in ko je posijalo solnce, so se zablesketale luže, kakor da bi bila ulica vsa v solzah. Po blatu pa so gazili vojaki, raztrgani, shujšani, mrki, tujih obrazov. Avtomobili so drčali mimo ter na široko razmetavali brozgo in luže. Konje so

gonili gori in doli, sem in tja, vse vprek, ti pa so tekli voljni, kamor je kdo hotel, kamor jih je kdo nagnal. Vse je hitelo, vse je dirjalo, vse je bilo glasno, hrupno. Otroci, z vojaškimi čepicami na glavah, z opasanimi bajoneti, so kričali, kleli.

Skozi tanko, mokro meglico je gledala deklica vse to, in je gledala skozi njo konje, ki so jih pripodili mimo nje. »Konji so lepe živali, imajo odkrite oči. — Kam jih pode?«

V treh vrstah so dirjali mimo, v vsaki vrsti je na enem sedel paglavец in se drl in krel in gonil, gonil... Ob ovinku se je eden, ki je tekkel ob strani in ki je bil majhen ter je zaostajal, da so ga drugi kar vlekli za seboj, odtrgal, se zaletel v kot med dve hiši in obstal, ko je butil z glavo v zid.

Deklica je stopila k njemu in ga je pobožala po vratu. Nato mu je položila svoje drobne prste na čelo in se začudila:

»Oh — saj je slep!«

Da, konj je bil slep.

Dovesil je bil glavo in je voljno čakal. Ko je čul glas, je nastavljal ušesa. Bil je ves umazan, še čez hrbet mu je letelo blato. Grivo pa je imel dolgo in lepo.

Deklica ga je prijela za grivo in rekla:

»Pojdi, peljala te bom na vrt, kjer je trava. Pasel se boš in boš počakal, da pridejo pote.«

Držala ga je za grivo in šel je za njo in previdno privzdigoval noge, kakor da bi se bal, da je ne pohodi.

Ko ga je pripeljala na vrt, mu je s prsti razčesala grivo, ga pogladila po vratu, čelu.

Nato je rekla: »Z Bogom!«

Toda konj se ni sklonil k tlom, temveč je dvignil glavo in jo okrenil za njo, ko je odhajala.

To deklico bi bil konj rad videl.

2. Iskajoči.

Droben, svež sneg. Luči so segale v to tanko, belo tančico v svetlem krogu. Bile so kakor zvezde, spuščene od neba doli. Po ulicah se je razgrnil bel prt, prav natihoma, prav nalahko, kakor odeneš otroka, ko spi.

Šel sem po tej beli preprogi in poslušal, kako je udarjalo polnoči. Na oglu me je srečala patrolja; fantje so bili vsi beli, ovratnike sukenj so imeli odvihane do ušes in so skrivali glave mednje. Šli so molče, pokonci.

Na drugem oglu sem srečal tropo do tal sključenih mož v razcapanih vojaških oblekah. Tiščali so se tesno skupaj in zdelo se mi

je, da spé: tako nemo so šli. Koraki so bili težki, otopeli. Nič se niso ozirali okrog. Prepustili so se samo svojim težkim, trudnim nogam in šli in šli. Ko sem obstal in jih pogledal, se mi je zdelo, da jih žene naprej in stiska drugega k drugemu ena sama, poslednja misel: do doma. Da jih je ta misel tako prevzela vse, da niso več živeli, da so otopeli v njej in da je bila ona še edino življenje, ki jih je porivalo dalje.

V praznoto, ki sem jo nosil v duši ves dan, se mi je razlila trpka bridkost.

Tiho je bilo vse. Hiše mrtve, v nobenem oknu luči. Zunaj mesta nekje je počil strel; slišal sem kroglo, ki je žvižgala čez hiše.

Stisnil sem se, sklonil glavo in šel po klanecu gori.

Na vrhu klanca sta stala dva konja. Eden počez čez cesto. Glavo je visoko vzpenjal in strmel v razsvetljeno okno — edino razsvetljeno okno v vsej ulici — iz katerega sta ljubko vabili luč in slutena toplota za njim. Drugi je pritiskal glavo čez njegov vrat, kakor da bi prosil, naj ostane pri njem.

Stala sta tako čudno tiho in nepremično, da me je zgrozilo, ko sem se ustavil pred njima.

Stopil sem na trotoar, potegnil roko iz žepa in potapljal prvega po vratu:

»No, rjavček!«

S težavo je premaknil vrat in obrnil oči vame. Drugi je nastavil ušesa, pa se ni nič zganil.

»No, rjavček!«

Videl sem, kako je poskušal premakniti koščeno telo, prestaviti noge, ki so bile že vse otrple. Obrnil se je, tovariš je iztegnil gobec za njim in se ga dotaknil na hrbtu.

Dobožal sem ga po čelu in stopil mimo njega; toda koščeno telo se je premaknilo, noge so se prestavile in šel je za menoj. Drugi mu je tesno sledil in se ga dotikal z gobcem.

Tako smo šli po sredi ceste, po belem prtu in meni je postalo nerodno. Obstal sem, mu položil roko na čelo in dejal:

»O-ga, rjavček! Kam hočeta za menoj?«

Ali je bilo to vse, kar sem jima imel povedati? Ali je bilo to vse, za kar sta nastavila ušesa in obstala sredi ceste? Sneg se je ljubo vsipal na njuna hrbta, čez glavi, po grivah, se jima oprijemal ušes in trepalnic, kakor da bi ju prijazno hotel zakriti, pokriti, skriti pod se.

Nekaj skelečega me je prijelo za srce. Obrnil sem se in šel dalje. Stopil sem urno, skušal sem premišljevali to in ono, da bi pozabil na čudna spremljevalca za seboj. Nehote pa sem okrenil glavo na stran

in prisluhnil: težki, trudni koraki so šli za menoj. Trudnost se je potapljala v mehki sneg, kopita niso zvenela, koraki so bili topi, kakor da bi mrli sami pod seboj; kakor da bi polagali svojo trudnost v mehki, sveži sneg. —

Kako, da je cesta tako dolga nocoj? Zakaj je tako prazna? Malo je potegnil veter in mi zagnal snežink v obraz. Še, še, še! — kako hladno, prijetno so se oprijele obraza! Še, še, še! — Koža žejno pije te zvezdice. In koliko jih je! Luč je tam na oglu, ob njenem svitu jih vidim, kako rosé, goste, drobčkane, kakor da bi hotele uiti očem in naskrivoma, prav natihoma pokriti zemljo.

Ali še ni konca poti? Še pod temi mrtvimi kostanji, tam zavije pot na levo in —

Še enkrat se ozrem. Prvi konj globoko poveša glavo, drugi pritiska gobec nanj in se ga tišči.

Hitro zavijem izpod kostanjev, hitro odprem vrata, jih zaklenem, skočim v sobo in prižgem luč. Kako je tesna ta noč! Ali ne strmi iz vsakega kota koščeni obraz?

Prižgem luč in jo postavim na omarico. Nato stopim k oknu in pogledam v belo noč. Tik pod okno sta prišla, tik pod oknom stojita. Prvi ima dvignjeno glavo in gleda v me; ko me zagleda, nastavi ušesa, kakor da bi hotel ujeti besede, ki jih ne izgovorim. Ali je slišal, kako mi je tolklo srce?

Drugi stoji za njim, glavo je položil na njegov hrbet. Stoji nepremično, mirno. Sneg drobi na njuna hrbta, na grivi, na glavi, na ušesa in trepalnice, kakor da bi se iztegalo fisoč drobčkanih prstov in ju hotelo pokriti, zakriti, skriti pod se. Glavo, ki mu je počasi zlezla proti tlom, je prvi zopet dvignil — ali je morebiti slišal, kako mi je tolklo srce?

Spustil sem zaveso, pometal obleko s sebe, skočil v posteljo, ugasnil luč in se odel čez glavo. Kaj mi tako brni po glavi? Naj zapíše veter in naj mi nasuje snežink v obraz, na čelo, fistih majhnih, belih, drobčkanih zvezdic, ki bi jih tako željno popila razbeljena koža! Naj zapoje ta bela noč pesem o svobodi in naj uspava to prebridko srce! Ali pa naj se stisne okrog mene, naj me ovije s svojo gluhoti in naj me otopi, otopi! —

Nič se ne gane pod oknom. Nobeden ne zahrže, nobeden ne privzdigne kopita, da bi udaril z njim ob tla. Ta tihota me boli, mi zveni po ušesih, da pritiskam roki nanje. Kaj ni nekaj izpregovorilo? Pod oknom?

Dvignem se, nič ni. Nobenega glasu. Preobrnem vročo blazino in položim glavo na hladno stran. To dé dobro, dobro! Žilo v sencih slišim, kakor da bi mi tolkel kdo s kladivom po čelu.

Trepalnice ležejo na oči, se pritiskajo nanje. Vse misli se zmešajo, vrte, nejasne, razblinjene. Ne ločim jih več. Hite mimo, izginjajo v meglenost, v otopelost — kako so trudne oči! —

Naenkrať burno zapolje srce, požene kri v glavo; nekaj buti v vrata, po sobi udarijo konjska kopita. S krikom skočim na postelji, se uprem z rokama ob odejo. Tema se razmakne, pred menoj stoji konj, okostnjak, visok, z glavo, iztegnjeno proti meni in strmi vame. Razklene se mu gobec, v goltancu mu zahrešči in skozi kosti padejo besede proti meni:

»Ali spiš, človek, ali spiš?«

Gluhoća, ki je nastala v sobi, me je stisnila tako, da mi je obšlo srce.

Vnovič se razklene koščeni gobec, oči votlo bulijo v me in vnovič pade trdo vprašanje proti meni:

»Ali spiš, človek, ali spiš?« —

SOLNCE SE SMEJE NAD ČRNIMI RAKVAMI...

Andrè Čebokli.

Solnce se je že navsezgodaj zasmajalo... Smeh je bil rdeč: Nad mestecem je bilo na pobočju hribčka zagledalo med rumenimi goricami nove barake — ko da bi jih včeraj še ne bilo tu...

»Mrak — — si jim ti izkopal dno?!«

»Večer — — si jih ti iztesal?!«

»Noč — — si jih ti pokrila?!«

Pa kako: vse so tako nizke, ko da bi jih že požirala zemlja —, vsaka vsa povita v črno lepenko; vse malce skrite med belimi akacijami — — kakor skrivnostne škatlice, kar čez noč postavljene, katerim se vsakdo bliža... nikdar ne približa — — jih samo ogleduje od spredaj in zadaj, od desne in leve z radostjo in grozo — —.

Solnce je sijalo zmerom svetleje: zmerom glasneje se je smejalo prillikavim kasarnam...

Ker so imele vsaka svoja vrata vdelana tako, kakor da bi jih ne bilo. Okna pa so žarela kakor krvavosolzne velike oči — —.

Kaj je živelo — — kaj je trpelo za temi okni — —?!

Pripekajoče solnce je odgovorilo: »Krohočem se nad temi črnimi rakvami — —!«

Vsak tak dom je bil en sam velik prostor. Vsak kakor ena sama velika jetniška celica za en cel pregnan rod — —.